

**НАЦІОНАЛЬНА МУЗИЧНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ
ім. П.І.ЧАЙКОВСЬКОГО**

ШОЛОХОВА ЛЮДМИЛА ВОЛОДИМИРІВНА

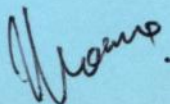
УДК 78.072 + 7.03

**СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК
ЄВРЕЙСЬКОЇ МУЗИЧНОЇ ФОЛЬКЛОРИСТИКИ
В РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.**

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ 17.00.03 – МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата мистецтвознавства

Київ – 2000

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі музичної академії України імені П.І.Чайковського.

Науковий керівник:

кандидат мистецтвознавства, доцент
МУРЗИНА ОЛЕНА ІВАНІВНА,
Національна музична академія України
імені П.І.Чайковського (м. Київ), кафедра
музичної фольклористики

Офіційні опоненти:

доктор мистецтвознавства, професор
МАЦІЄВСЬКИЙ ІГОР ВОЛОДИМИРОВИЧ,
Російський інститут історії мистецтв
(м. Санкт-Петербург),
відділ інструментознавства;

кандидат мистецтвознавства, доцент
ЧЕКАН ЮРІЙ ІВАНОВИЧ,
Національна музична академія України
імені П.І.Чайковського (м. Київ), кафедра
історії музики етносів України та музичної
критики

Провідна установа:

Вищий державний музичний інститут
імені М.В.Лисенка (м. Львів), кафедра
музичної фольклористики

Захист відбудеться "29" VІ 2000 року о 15³⁰ на засіданні спеціалізованої вченої ради Д/1 5.005.01 по захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук у Національній музичній академії України імені П.І.Чайковського (01001, Київ-1, вул. Архітектора Городецького 1/3, 2-й поверх, ауд. 36.)

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної музичної академії України імені П.І.Чайковського.

Автореферат розіслано "29" V 2000 р.

Вчений секретар спеціалізованої ради
кандидат мистецтвознавства

І.М.КОХАНИК

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Період становлення та інтенсивного розвитку єврейської музичної фольклористики в Україні, Росії та Біларусі хронологічно співпадає з першою половиною ХХ сторіччя. Відносно висвітлення у науковій літературі знайшли лише досягнення вчених-фольклористів 20–40-х рр., в той час як здобутки їхніх попередників, що на початку сторіччя заклали міцний інформаційний фундамент для досліджень в галузі єврейського фольклору, залишилися майже повністю поза увагою спеціалістів.

Інтерес до першого етапу розвитку єврейської музичної фольклористики зумовлений великою науковою і культурною цінністю етнографічних матеріалів, звукових та нотних записів початку сторіччя, які зафіксовані в окремих рукописних збірниках, а також на фоновалках з унікальної колекції, що зберігаються в Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського (НБУВ).

Актуальність теми пов'язана з увагою до відродження культурної спадщини національних меншин в незалежній Україні, великим інтересом до єврейської народної музики з боку дослідників українського фольклору і фольклору інших народів, відновленням традицій єврейського музикознавства на пострадянському просторі.

Для сучасного єврейського етномузикознавства також характерними є процеси пошуку і опрацювання нових джерел стосовно фольклору євреїв Східної Європи, які використовували у побуті мову ідиш. Так, вагому наукову цінність мають роботи Е.Млотек, С.Злотнік, М.Злобіна, І.Брауна, І.Земцовського, М.Гольдіна, Е.Береговської, що узагальнюють окремі результати цих пошуків.

До останнього часу не було ще спроби відтворити цілісне уявлення про перший період становлення та розвитку єврейської музичної фольклористики в Російській імперії на початку ХХ ст., який, з точки зору фахівців, був блискучим проявом єврейського музичного ренесансу і загалом мав неабиякий вплив на подальший розвиток сучасної єврейської музики. Слід відзначити публікації, що висвітлюють окремі аспекти даної проблеми. Так, на спогадах композитора Л.Самінського, етнографічних статтях і звітах С.Ан-ського, особистих свідченнях А.Рехтмана, учасника експедицій Єврейського історико-етнографічного товариства в Петербурзі, та на матеріалах з інших друкованих джерел базується публікація американського дослідника А.Вейсера про музичний відділ єврейської історико-етнографічної експедиції ім. барона Г.Гінцбурга. Діяльності С.Ан-ського, організатора і керівника цих експедицій, присвятив ряд робіт ізраїльський дослідник В.Лукін. Про роботу Товариства єврейської народної музики в Петербурзі йдеться в публікаціях американських науковців А.Солтеса та Й.Яссера. Цікавим джерелознавчим дослідженням, що висвітлює діяльність того ж товариства, є нарис російської дослідниці Г.Копитової, який базується на рукописних матеріалах з

фондів Російського інституту історії мистецтв в Петербурзі і зокрема з фонду композитора М.Мільнера.

З огляду на недостатній стан розробки даної теми цілком актуальними напрямками дослідження слід визнати опис та введення до наукового обігу великого комплексу маловідомих матеріалів з унікальних рукописних та фонографічних зібрань єврейського музичного фольклору, що зберігаються в Україні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами, планами. Тема дисертації розроблялася згідно з планом Кафедри музичної фольклористики Національної музичної академії України імені П.І.Чайковського, планом науково-дослідницької діяльності Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського по створенню бази даних унікальної рукописної спадщини України у рамках "Національної програми збереження бібліотечних і архівних фондів", що у свою чергу ввійде до міжнародної програми "Пам'ять світу".

Мета і завдання дослідження. Мета дисертації полягає в аналізі теоретичних і практичних досягнень першого етапу розвитку єврейської музичної фольклористики в Російській імперії, висвітленні маловідомих комплексних рукописних та фонографічних фольклорних зібрань, дослідженні історичної спадковості традицій вивчення єврейського фольклору в Україні в першій половині ХХ сторіччя.

Виходячи з цієї мети було визначено такі завдання дослідження :

1. Вивчити передумови розвитку єврейської етнографічної науки в Російській імперії кінця ХІХ – початку ХХ сторіччя.

2. Проаналізувати шляхи формування поняття "єврейська музика" та фольклорні витoki становлення єврейської національної школи в музиці.

3. Розглянути історію організації, хронологію та географію проведення основних етнографічних експедицій по території Поділля, Волині та інших регіонів "межі осілості", що входили до складу Російської імперії.

4. Висвітлити діяльність З.Кісельгофа як фундатора єврейської музичної фольклористики в Російській імперії, дослідити історію формування його колекції, розкрити її зміст та виявити основні структурні частини зібрання.

5. На основі колекції З.Кісельгофа класифікувати релігійні пісенспіви та єврейські народні пісні, проаналізувати їхнє функціональне призначення в зв'язку із музичним змістом; виявити основні сюжетні лінії кожного з найпоширеніших жанрів єврейської народної пісні.

6. Скласти систематичний каталог релігійних пісенспівів колекції З.Кісельгофа.

7. Узагальнити розвиток наукової думки першої половини ХХ сторіччя про теоретичні аспекти єврейського музичного фольклору; використати матеріали

колекції З.Кісельгофа для розкриття суттєвих засад етномузикознавчої концепції А.Ц.Дельсона.

Методи дослідження. В дисертації впроваджуються методологічні підходи до вивчення фольклористики як науки, розроблені в дослідженнях вітчизняних та зарубіжних вчених ХХ ст. Ф.Колесси, К.Квітки, Є.Гіппіуса, В.Гошовського, І.Земцовського, С.Грици, А.Іваницького, О.Правдока, А.Чекановської, Б.Неттля, Д.Коккьяра та ін.

В роботі враховано і великий досвід в галузі джерелознавчих досліджень, накопичений в ХХ ст. в українському, ізраїльському і американському єврейському музикознавстві. Зокрема методологічну базу дисертації складають наукові розробки вчених М.Береговського, А.Ц.Дельсона, Р.Лахмана, Х.Авенарі, І.Адлера, Д.Ноя, М.Ноя, Е.Вернера, Е.Герзон-Ківі, А.Сендря, Е.Серуссі, І.Хескес, Е.Млотек, М.Злобіна та ін. В дисертації використовуються принципи опису зібрань єврейського фольклору, які впроваджували видатний український вчений М.Береговський при дослідженні колекції фольклору Інституту (Кабінету) єврейської культури АН України (в Києві), сучасні ізраїльські вчені І.Адлер та Ю.Коен – при каталогізації архіву класика сучасної єврейської етномузикології А.Ц.Дельсона, а також Е.Шлейфер – при редагуванні матеріалів колекції хасидського фольклору Ч.Вінавера тощо.

Таким чином, специфіка роботи зумовлює синтез методів дослідження, прийнятих в архівному джерелознавстві, фольклористиці та класичному музикознавстві.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження проявляється в тому, що вперше було зроблено спробу комплексного послідовного аналізу теоретичних і практичних досягнень в справі вивчення і дослідження єврейського музичного фольклору в період становлення єврейської етнографічної науки в Російській імперії першої чверті ХХ ст. (переважно на території сучасної України, частково Білорусі).

Новизна роботи визначається також тим, що для розкриття теми використовуються маловідомі рукописні матеріали, які впродовж багатьох років були вилучені із наукового обігу. Поглиблене вивчення цієї рукописної спадщини та порівняння результатів дослідження з матеріалами з відомих друкованих джерел дозволяють визначити конкретні чинники, що окреслюють новизну даної роботи:

1. Вперше висвітлено теоретичну рукописну спадщину відомих дослідників Ю.Енгеля та З.Кісельгофа з питань єврейської музики та фольклору, вивчено напрямки і зміст основних концептуальних дискусій, що були присвячені визначенню факторів народності і мали принципове значення для шляхів розвитку єврейської національної композиторської школи.

2. Вперше проаналізовано досвід систематичного запису єврейських народних пісень та наспівів без слів, відображений у нотному зошиті Ю.Енгеля

1898 р., що вважається "відправним пунктом" розвитку єврейської музичної фольклористики в Росії, в його порівнянні зі збіркою П.Марека та С.Гінзбурга "Єврейські народні пісні в Росії" (1901 р.); частково реставровано мелодії до збірки.

3. Складена та уточнена хронологія організації та проведення перших етнографічних експедицій по території Волинської, Київської, Подільської та інших губерній Російської імперії (1912 – 1914 рр.) з метою обстеження музичного побуту єврейських містечок "межі осілості".

4. Вперше висвітлено збирацьку діяльність З.Кісельгофа, фундатора єврейської музичної фольклористики в Росії, досліджено історію формування його колекції.

5. Розкрито зміст колекції З.Кісельгофа, проведено класифікацію її матеріалів, виділені основні структурні частини зібрання.

6. На прикладі матеріалів колекції З.Кісельгофа вперше в українському музикознавстві висвітлено єврейську релігійну музичну традицію, її багатогранне функціональне призначення, а також мистецтво хазануту (канторського співу) в Україні.

7. Вперше в українському музикознавстві на основі великої рукописної колекції фольклорних матеріалів запроваджується класифікація піснеспівів синагогальної літургії, в окремому додатку до дисертації каталогізуються і ануються релігійні піснеспіви з колекції З.Кісельгофа.

8. На прикладі матеріалів колекції З.Кісельгофа запроваджується детальна класифікація сюжетів єврейського пісенного фольклору (за окремими жанрами).

9. Виконано аналіз теоретичних аспектів єврейської музичної фольклористики першої половини ХХ ст., проаналізовано спроби теоретичного осмислення специфіки єврейської літургійної та паралітургійної пісні, викладено принципи біблійної кантиляції; матеріали колекції З.Кісельгофа використані для висвітлення основних теоретичних положень етномузикознавчої концепції А.Ц.Ідельсона.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень та висновків дисертації базується на використанні широкого кола конкретних рукописних, фонографічних та друківаних джерел, з якими автор мав можливість безпосередньо працювати в ході роботи над темою дослідження.

Джерельну базу дослідження складають архіви видатних діячів єврейської культури С.Ан-ського (Ш.З.Рапопорта), Ю.Енгеля, З.Кісельгофа, М.Береговського, рукописні матеріали та фоноархіви єврейських наукових організацій – Єврейського історико-етнографічного товариства в Петербурзі (1908 – 1930), Інституту єврейської культури при ВУАН в Києві (1929 – 1936), Кабінету єврейської літератури, мови та фольклору (1936 – 1948), що зберігаються в фондах Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського.

В роботі використано також матеріали із рукописних та книжкових зібрань Російського інституту історії мистецтв (Санкт-Петербург), Інституту російської літератури (Пушкінський дом, Санкт-Петербург), Єврейського наукового Інституту YIVO (Нью-Йорк, США), каталоги фоноархіву Бібліотеки Конгресу (Вашингтон, США) та ін.

Науково-практичне значення одержаних результатів. Результати дослідження використовуються при підготовці наукового каталогу фоноархіву єврейського фольклору, що зберігається в Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського. Описи матеріалів колекцій увійдуть до звукової антології "Єврейський музичний фольклор України", проект якої здійснюється на базі Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського та Інституту проблем реєстрації інформації НАН України. Матеріали роботи використовуються для створення факультативного курсу з єврейського музичного фольклору для спеціалізованих середніх та вищих навчальних закладів та курсів лекцій для семінарів з традицій клезмерського виконавства.

Особистий внесок здобувача. При здійсненні зазначених вище проектів, а також в публікаціях наукових праць разом з співавторами дослідник розробляє питання джерелознавчого та музикознавчого характеру щодо опису та анотування єврейських музичних рукописів, аналізу змісту та історії фольклорних зібрань.

Апробація роботи. Основні положення і висновки дисертації викладені в 15 публікаціях автора, апробовані на міжнародних наукових та науково-практичних конференціях: "Єврейська історія та культура в Україні: Міжнар. наук. конф., Київ, 22 – 23 листопада 1993 р."; "Єврейська історія та культура в Україні: Міжнар. наук. конф., Київ, 8 – 9 грудня 1994 р."; "Проблеми вивчення та викладання єврейської культури в вищих навчальних закладах: Донецьк, 23 – 24 травня 1995 р."; "Єврейська музика: проблеми вивчення і викладання", Москва, 18 – 20 червня 1996 р."; "Перша міжнародна конференція "Євреї в мінливому світі", Мінськ, 14 – 16 жовтня 1996 р."; "Конференція Асоціації єврейських бібліотек США, Клівленд, США, 24 – 26 червня 1997 р."; "Друга щорічна міжнар. конференція з єврейської культури та освіти в Східній Європі (під егідою Всесвітньої Ради ідиш), Київ, 21 – 23 серпня 1997 р."; "Єврейська історія та культура в країнах Центральної та Східної Європи: Міжнар. наук. конф., Київ, 2–5 вересня 1997 р."; "Єврейська історія та культура в країнах Центральної та Східної Європи. Феномен "Штетлу": Міжнар. наук. конф., Київ, 3–6 вересня 1998 р."; "90 років Товариству єврейської народної музики в Петербурзі–Петрограді (1908 – 1919): Наук. конф., Санкт-Петербург, 27 жовтня 1998 р." та ін.

Матеріали дослідження використовуються також для підготовки циклу передач про єврейську музику на Першому каналі Національного радіо.

Авторка являється стипендіатом Національної академії наук України для молодих вчених по темі дослідження *"Історико-книгознавчий аналіз та археографічний опис єврейських музичних рукописів кінця XIX – початку XX ст."*

ОСНОВНА ЧАСТИНА

Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку літератури і використаних джерел, 3-х додатків. Загальний обсяг дисертації – 180 сторінок, список використаних джерел і літератури нараховує 384 найменування.

У **вступі** обґрунтовується вибір теми дослідження, розкривається її актуальність, мета та завдання роботи, наукова новизна та практичне значення.

Перший розділ дисертації **"РОЗВИТОК ПРАКТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В ГАЛУЗІ ВИВЧЕННЯ ЄВРЕЙСЬКОГО МУЗИЧНОГО ФОЛЬКЛОРУ НАПРИКІНЦІ XIX – ПОЧАТКУ XX СТ."** складається з 2-х підрозділів.

У **першому підрозділі** *"Передумови розвитку єврейської етнографічної науки в Російській імперії"* окреслюються основні тенденції історичного розвитку, що призвели до необхідності звернення асимільованої єврейської інтелігенції до традицій і культури свого народу; висвітлюються питання національно-культурного відродження та розвитку єврейської науки, окреслені в роботах фундатора єврейської історіографії С.Дубнова та відомого дослідника фольклору С.Ан-ського, подається загальна характеристика діяльності Єврейського історико-етнографічного товариства (1908 – 1930) і Товариства єврейської народної музики в Петербурзі (1908 – 1921); розкриваються питання спадкоємності традицій у справі дослідження єврейського фольклору.

Рух єврейського просвітництва (Гаскала), який виник у Західній Європі у другій половині XVIII ст., в Росії виявив себе лише в середині XIX ст. У 1804 р. Олександр I затвердив "Положення про улаштування євреїв", яке відкривало євреям доступ в російські учбові заклади та заохочувало поширення російської мови в єврейському середовищі. Відкриття в 40-х роках XIX ст. (в період царювання Миколи I) початкових єврейських училищ та "Рабинських училищ" надавало євреям можливість здобути як загальну, так і релігійну освіту. В 1863 р. в Петербурзі почало працювати Товариство для розповсюдження освіти між євреями в Росії. Але економічне і правове положення єврейського населення продовжувало погіршуватись. Показовим проявом дискримінаційної політики царського уряду стала хвиля погромів, що прокотилася по Південній Росії у 1881 – 1882 рр. Реакцією на зріст антисемітських настроїв стало виникнення єврейського національно-культурного руху: значна частина інтелігенції відмовилась від ідей асиміляції і почала шукати шляхів виходу з кризової ситуації у зверненні до сіоністських ідей з одного боку, а з другого – у пошуках національного самоусвідомлення та самоідентифікації.

Прихильником ідеї побудови національної автономії в діаспорі був відомий єврейський історик С.Дубнов. Його робота "Про вивчення історії російських євреїв

та про заснування російсько-єврейського історичного товариства” окреслила основні завдання та напрямки щодо вивчення нових джерел з єврейської історії: записних книг (пінкасім) єврейських релігійних громад, актових книг кагалів, архівних матеріалів, зібрань законів тощо. Погляди вченого мали неабиякий вплив на розвиток єврейської етнографічної науки в Росії і знайшли свій відгук в роботах талановитого єврейського письменника і фольклориста С.Ан-ського. С.Ан-ський спеціально наголошував на необхідності термінового комплексного обстеження єврейського побуту “межі осілості”, передбачаючи можливе зникнення важливих нюансів з багатой палітри народного мистецтва. Дуже цінними є також його спроби систематизувати єврейський фольклор в залежності від міри проникнення в його форми елементів релігійної писемності і національних традицій.

Заснування численних єврейських культурних товариств в Росії на початку ХХ ст. було викликано необхідністю практичного втілення в життя ідей національно-культурного відродження. Так, впродовж багатьох років плідно працювало створене в 1908 р. в Петербурзі за ініціативою С.Дубнова, М.Вінавера та М.Кулішера Єврейське історико-етнографічне товариство, основними напрямками діяльності якого були збір документальних джерел з історії та етнографії євреїв, організація Центрального єврейського Архіва і Музея, видання наукових праць з питань іудаїки. Товариство мало свій орган – журнал “Єврейська старовина”.

Розвитку національної композиторської школи сприяло Товариство єврейської музики, засноване в тому ж році в Петербурзі. В роботі товариства активну участь приймали композитори М.Гнесін, О.Житомирський, П.Львов, Л.Самінський, С.Розовський, І.Ахрон, Е.Шкляр, Ю.Енгель, фольклорист З.Кісельгоф та ін. Записи єврейських народних мелодій, популяризація єврейського мистецтва в концертах і лекціях, створення нових музичних творів на основі єврейського мелосу – ці напрямки роботи товариства відповідали атмосфері справжнього єврейського музичного ренесансу початку ХХ сторіччя. Здобутки роботи товариства уклали той інформаційний фундамент, на якому розвивалась єврейська музична фольклористика у 20 – 40 рр. нашого сторіччя.

У другому підрозділі “Шляхи формування поняття “єврейська музика”. *Перші спроби запису єврейських народних мелодій. Експедиційна діяльність”* подається характеристика перших видань бадхонської поезії під узагальнюючою назвою “Єврейські народні пісні”; на прикладі пісенних текстів відомих єврейських поетів-бардів аналізується зв’язок літературної поезії на ідиш з традиціями народно-поетичної творчості. Висвітлено основні положення дискусій з питань національної самоідентифікації в музичній творчості, концепції створення єврейської національної школи в музиці. Рукописний нотний зошит Ю.Енгеля 1898 р. розглядається як джерело особистої творчості композитора та як допоміжний документальний матеріал для реставрації мелодій першої в Росії антології текстів єврейських народних пісень С.Гінзбурга та П.Марека (СПб., 1901 р.).

Простежується історія організації та проведення етнографічних експедицій під керівництвом С.Ан-ського.

Початок систематичних досліджень в галузі єврейського музичного фольклору позначається кінцем XIX – початком XX ст. Однак існує велика кількість видань, хронологічно пов'язаних з другою половиною XIX ст., де на титульному аркуші поряд з прізвищем автора фігурує назва "Єврейські народні пісні". Найчастіше авторами таких збірок були бадхони-професіонали, що розважали людей на весіллях. Їхню творчість слід розцінювати як своєрідний перехідний ступінь від фольклору у власному розумінні цього слова до професійної літератури мовою ідиш. Багато інформації про бадхонську поезію містить складений С.Вінером "Бібліографічний покажчик збірників пісень єврейською мовою, які є в наявності в Азіатському музеї Імператорської Академії наук", що був надрукований у вигляді додатку до збірки С.Гінзбурга та П.Марека "Єврейські народні пісні". Поширеність такої полупрофесійної поетично-музичної творчості анонімних та відомих авторів, зокрема Е.Цунзера, А.Гольдфадена та інших, серед населення містечок у певній мірі спричинилася до виникнення гострих дискусій у колах єврейської інтелігенції про витоки народно-поетичної традиції. Окремо слід згадати полеміку Шолом-Алейхема та Ю.Енгеля про народність пісень М.Варшавського, полеміку Ю.Енгеля і Л.Самінського про цінність єврейської народної мелодії.

Видання збірки "Єврейські народні пісні" С.Гінзбурга та П.Марека, що вийшло друком в Петербурзі в 1901 р., слід вважати першою важливою віхою у справі систематичного упорядкування єврейського пісенного фольклору. Однак одним із суттєвих недоліків цього авторитетного зібрання, що налічує 376 пісень, є відсутність нотного тексту. Частково реставрувати мелодії до пісень збірки стало можливим за допомогою рукописного нотного зошити Ю.Енгеля 1898 р., що зберігається в Інституті рукопису НБУВ і наочно відображає роботу дослідника по музичному редагуванню мелодій для даного видання.

Робота над вищезгаданою збіркою, власні спроби фіксації єврейських мелодій, написання перших самостійних творів на теми народних пісень підвели Ю.Енгеля до розробки новаторської концепції створення національної єврейської школи в музиці, яка мала б складатися з таких етапів:

1. Збирання та дослідження народних пісень – первісний шлях єврейського музичного *самопізнання*.

2. Художня обробка єврейських народних пісень, їх введення в сучасний музично-культурний обіг – шлях єврейського музичного *саморозвитку*.

3. Самостійна музична творчість в народному стилі, створення в цьому напрямку цілком нових художніх цінностей – шлях єврейського музичного *самовизначення*.

Ідеї дослідника знаходили своє практичне втілення. 1912 р. Ю.Енгель працював в першій, пробній Єврейській етнографічній експедиції по комплексному

обстеженню побуту населення "межі осілості" Російської імперії, організатором і керівником якої був відомий письменник, громадський діяч та знавець єврейського фольклору С.Ан-ський. Завдання Ю.Енгеля полягало в запису на фонограф єврейських молитов, наспівів, народних пісень. Цінними з точки зору відтворення деталей експедиційної роботи є матеріали з персональних архівів Ю.Енгеля та С.Ан-ського (зокрема, листування С.Ан-ського з бароном В.Гінцбургом, коштами якого здійснювався цей проект). За літо – осінь 1912 р. учасники експедиції (С.Ан-ський, Ю.Енгель, художник С.Юдовін) відвідали містечка Київської та Волинської губерній.

В 1913 р., під час наступної, більш тривалої поїздки, що проходила вже під егідою Єврейського історико-етнографічного товариства в Петербурзі, експедиція завершила обстеження Волинської губернії і розпочала роботу на Поділлі. В літньому сезоні замість Ю.Енгеля музичним працівником при експедиції був збирач і популяризатор фольклору З.Кісельгоф. Робота експедиції була перервана в середині 1914 р. в зв'язку з початком Першої світової війни.

Етнографічні дослідження єврейських вчених розглядаються в загальному контексті розвитку української і російської фольклористики початку ХХ сторіччя. Діяльність експедицій по збиранню єврейської народної творчості розцінюється як важливе явище в становленні та розвитку фольклористичних досліджень в Російській імперії в цілому.

У другому розділі "ФОЛЬКЛОРИСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЗИНОВІЯ КІСЕЛЬГОФА" досліджені документи з персонального архіву фольклориста, які репрезентують його дослідницьку діяльність, а також зроблено спробу структурного опису його колекції, що налічує близько 2000 записів.

Персональний архів З.Кісельгофа (1878-1939) потрапив до фонду Кабінету єврейської літератури, мови та фольклору при Академії наук УРСР в Києві в 1940 р. Однак справжній масштаб діяльності збирача довгий час залишався неоціненим через те, що матеріали його колекції разом з іншими документами були вилучені із наукового обігу в 1948 р., одразу після закриття вищезгаданої єврейської наукової установи. В 1940 – 1948 рр. М.Береговський був єдиним фольклористом-музикознавцем, який мав доступ до зібрання. Саме він склав інвентарний опис колекції і частково використав деякі її матеріали для підготовки п'яти томної антології "Єврейський музичний фольклор". Лише в 1991 р., після відновлення у НБУВ спеціалізованого сектору сходознавства, колекцію З.Кісельгофа було знову запроваджено до наукового обігу.

Персональні документи з архіву дослідника можна розділити на три групи, що співвідносяться з трьома основними напрямками його діяльності:

- 1) документи, що розкривають педагогічну діяльність З.Кісельгофа;
- 2) документи, що свідчать про творчу співпрацю дослідника з колективами єврейських театрів (зокрема з Московським ДЕРЖЕСТом в 20 – 30-і рр.);

3) документи, що відображають його діяльність як збирача і популяризатора єврейського фольклору.

Найбільший інтерес становлять документи, що свідчать про фольклористичну діяльність З.Кісельгофа.

Рукописний фольклорний архів З.Кісельгофа містить 88 зошитів, серед яких необхідно відокремити такі групи рукописних матеріалів:

1) записи, що відображають роботу фольклориста в етнографічних експедиціях єврейських культурних товариств, у тому числі нотні і текстові розшифровки з фоноциліндрів (1913–1914 рр.);

2) пісні та наспіви, записані від різних осіб до 1917 р.;

3) пісні та наспіви, записані від різних осіб після 1917 р.;

4) записи релігійних піснеспівів, не датовані, без позначення місця запису, а також канторські зошити, що зберіглися до його архіву;

5) окремі зошити любителів та збирачів фольклору, які надійшли до колекції;

6) зошит з популярними піснями М.Варшавського;

7) клезмерські альбоми.

З.Кісельгоф розпочав свою збирацьку діяльність в 1902 р., коли в зв'язку з підпільною діяльністю в Бунді вивчав з робітниками революційні пісні. Наступним етапом стала подорож в 1907 р. до Любавичів Могилівської губернії, центру хабадського хасидизму. Пізніший за часом масив матеріалів (1909 – 1912 рр.) складають записи з Вітебської та Могилівської губерній, зокрема з Веліжу від батьків фольклориста. Багато записів того ж періоду були виконані в Петербурзі від представників різних кіл єврейської інтелігенції, що проживали до того в провінційних містечках Російської імперії. Записи 1913 – 1914 рр. відображають участь З.Кісельгофа в експедиції С.Анського по Волинській та Подільській губерніях, а також результати етнографічної поїздки до Дубровни Могилівської губернії. Позначки, які зустрічаються в численних нотних записах пізніших років (1918 – 1935 рр.), свідчать про пріоритетність в дослідженні фольклору територій сучасної Білорусі (Вітебск, Веліж, Шклов, Мозирь, Бобруйск, Бабиновичі, Хиславичі, Калинковичі тощо), Литви (Вільно, Ковно) та в меншій мірі – України (Одеса, Рівне, Глухів тощо).

Надзвичайною широтою відзначається жанрова палітра колекції, що репрезентує "музичний зріз" типового єврейського містечка "межі осілости" другої половини ХІХ – початку ХХ ст. Вона має таку загальну структуру:

1) традиційні релігійні піснеспіви;

2) світський пісенний фольклор;

3) наспіви без слів;

4) інструментальна клезмерська музика;

5) пуримшпілі – театралізовані народні вистави.

У третьому розділі дисертації "ЗМІСТ КОЛЕКЦІЇ З.КІСЕЛЬГОФА: ТРАДИЦІЙНІ РЕЛІГІЙНІ ПІСНЕСПІВИ" йде мова про головні структурні елементи синагогальної літургії в тому вигляді, в якому її дотримувались євреї в основному регіоні розповсюдження хасидизму – Подільській і Волинській губерніях.

Відомо, що хасидський рух виник на Волині та Поділлі в середині XVIII ст. як альтернатива ортодоксальному рабинському вченню. Засновником хасидизму, тобто "вчення благочестя", був Ізраель Баал-Шем-Тов (в перекладі – "добрий чудотворець") з Меджибожу. Для ведення служби хасиди обрали сефардський ритуал, що відповідає версії знаменитого вченого кабаліста XVI ст. Іцхака Лурія з Цфату, але в саму структуру літургії вони майже ніяких змін не внесли.

В дослідженні розглядаються лише ті розділи синагогальної літургії, які більшою мірою знайшли відображення в колекції збирача, а саме:

- 1) молитви ранкової, післяполудневої та вечірньої служби буднів;
- 2) молитви служби в день Суботи;
- 3) застольні суботні пісні – *земірот*;
- 4) пісні пасхального седеру;
- 5) молитви та пісні свят Нового року (*Рош га-Шана*) та Судного дня (*Йом Кітур*);

Серед релігійних хасидських піснеспівів сучасні дослідники традиційно відокремлюють два типи:

1) *літургійна пісня* в її чистому вигляді; за визначенням Ч.Вінавера, до цього типу відносяться мелодії, що виконуються тільки під час релігійної служби і побудовані на традиційних формулах хасидизму без будь-якої їх обробки;

2) *паралітургійна пісня*; за визначенням А.Шилоа, до цього жанру відносяться релігійні за змістом пісні, що звичайно виконуються за межами синагоги.

На основі молитов повсякденної служби аналізуються різноманітні типи музичної інтерпретації канонічних текстів; на прикладі молитов вечірньої літургії в п'ятницю та ранкової літургії в Суботу, пісень до трапези розглядаються специфічна символічна наповненість святкового суботнього ритуалу, особливості канторського синагогального співу.

В підрозділі "Пісні пасхального седеру" пояснюється ритуальне значення пасхальної трапези, яка має деякі риси театрального дійства, коментуються окремі фрагменти Пасхальної Агади, що оповідає про вихід євреїв з Єгипту, та розкриваються особливості їх традиційного музичного втілення.

У спеціальних підрозділах про свята Нового року, Судного дня на прикладі матеріалів колекції через характеристику засобів музичної виразності розкривається величезний духовний потенціал покаючих молитов та хвалебних пісень, що складають основу розширеної літургії зазначених свят.

Четвертий розділ роботи "ЗМІСТ КОЛЕКЦІЇ З.КІСЕЛЬГОФА: ЄВРЕЙСЬКІ НАРОДНІ ПІСНІ" присвячено огляду побутової єврейської музичної традиції.

Молитву, світську народну пісню, наспів без слів, інструментальну музику, театралізовані дійства тощо слід розцінювати як взаємозв'язані емоційні прояви органічного вилетіння музики в традиційний життєвий устрій містечка.

В сучасній єврейській фольклористиці *народні пісні* розглядаються згідно традиційно визначеної послідовності подій в життєвому циклі людини. В даній роботі запроваджується жанрова класифікація провідного ізраїльського дослідника Д.Ноя, у якій єврейські народні пісні розподіляються на чотири групи:

- 1) життєвий цикл [*лебнс-цикл*]: колицькі, хедерні (дитячі) пісні, пісні про кохання, весільні пісні, сімейно-побутові пісні, пісні про смерть;
- 2) річний цикл [*йор-цикл*]: пісні свят [*йом-той'івм - лідер*];
- 3) національні пісні [*націонале-лідер*]
- 4) інші різні [*фаршейдене*].

До узагальнюючої категорії "різні" віднесено пісні хасидських зібрань-трапез, балади, жебрацькі пісні, пісні кантоністів та рекрутів, соціальні пісні та інші менш розповсюджені групи пісень.

В дисертаційному дослідженні простежуються зміст і основні типи сюжетного розгортання в кожному з пісенних жанрів та загальні типи зв'язків між словом і музикою в єврейському пісенному фольклорі.

У **п'ятому розділі** дисертації "ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЄВРЕЙСЬКОЇ МУЗИЧНОЇ ФОЛЬКЛОРИСТИКИ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТ." в означених хронологічних рамках подається огляд досягнень музикознавців в сфері теоретичного осмислення єврейського музичного фольклору як релігійного, так і світського; розглядаються основні засади етномузикознавчої концепції А.Ідельсона.

У першій половині ХХ ст. єврейські музикознавці (Ю.Енгель, Л.Самінський, Д.Маггід) у своїх теоретичних екскурсах приділяли найбільшу увагу функціям ладу (модусу, штейгера) і основам біблійної кантиляції порівняно з іншими елементами музичної мови. Вони вважали ладову модальність одним з найсуттєвіших факторів для визначення характерних особливостей національного мелосу. Однак вершину досягнень наукової думки в даній сфері теоретичного аналізу складають дослідження засновника сучасного ізраїльського музикознавства А.Ц.Ідельсона, вихідця з Литви, який професійну музичну освіту здобув у Німеччині і багато років плідно працював в Палестині. Саме він вперше подав наукову реконструкцію історії ладової модальності в єврейській музичній традиції та запропонував схему її еволюції "модуси для читання Біблії – модуси молитовних піснеспівів".

Серед біблійних модусів, що слугують вірному тлумаченню текстів Святого Писання, дослідник виділяє модуси тих книг, прилюдне читання яких вважалось обов'язковим: П'ятикнижжя, Пророки, Рут, Йов, Естер, Еклезіаст, Псалми, Пісня пісень, Плач Єремії та інші. А.Ідельсон висвітлює також систему акцентів для

кантиляційного читання Біблії – *Таамім ха-Мікра*, історію її виникнення, торкається питань тлумачення її основних функцій.

Головні модуси єврейських молитов (*Адоной-Молох, Селіха, Відуй, Моген-Овос, Агаво-Раба*), класифіковані дослідником, а також інші, менш вживані лади ілюструються на прикладі релігійних пісень з колекції З.Кісельгофа, загальний список яких додається до дисертації.

ВИСНОВКИ

1. Становлення єврейської музичної фольклористики в Російській імперії – це оригінальне культурне явище, яке, з одного боку, було зумовлене актуальними завданнями єврейського національно-культурного відродження, а з другого – знаходилося в контексті новітніх прогресивних тенденцій в розвитку фольклористичних досліджень в Європі.

2. Процес становлення єврейської музичної фольклористики в Російській імперії здійснювався швидкими темпами і відзначався такою періодизацією подій:

1898 – 1901 рр. – **початок**: перший етап систематичного збирання матеріалів з єврейського фольклору (поява рукописного нотного зошиту Ю.Енгеля, видання першої збірки С.Гінзбурга та П.Марека "Єврейські народні пісні в Росії");

1901 – 1911 рр. – **популяризація**: організація культурних, музичних, етнографічних товариств, розвиток нотно-видавничої справи, проведення популярних лекцій-концертів єврейської музики, виникнення національної композиторської школи, зародження традицій теоретичного студювання єврейського музичного фольклору, початок фольклористичної діяльності З.Кісельгофа;

1912 – 1914 рр. – **зміцнення джерелознавчої бази**: активізація експедиційної роботи (проведення експедицій Єврейського історико-етнографічного товариства і Товариства єврейської народної музики в Петербурзі на Волинь, Поділля і Київщину та в інші регіони); планування музейних колекцій.

3. Рівень практичних досліджень в сфері єврейського фольклору слід розцінювати як дуже високий, що за всіма критеріями відповідає аналогічним розвідкам на терені вивчення фольклору східно-європейських народів. Про це свідчать документи про експедиційну діяльність із застосуванням фонографу та матеріали великих рукописних та фонографічних зібрань єврейського фольклору.

4. Теоретичні студії з єврейського музичного фольклору не були такими результативними, як практичні. Для створення міцної наукової бази в цій галузі ще не існувало необхідних методологічних засад. До студювання залучалися професійні музикознавці і композитори із середовища асимільованої єврейської інтелігенції, які мали спеціальну фахову освіту, а через те неминуче проектували на єврейський фольклор систему універсальних знань з загальної теорії та історії музики (Ю.Енгель, Л.Самінський).

5. Найбільш плідними слід визнати зусилля тих фольклористів з російсько-єврейського інтелектуального середовища, що походили з містечка, здобули там початкову релігійну освіту і зберегли глибокий безпосередній зв'язок із традиційною єврейською побутовою культурою (С.Ан-ський, З.Кісельгоф).

6. Вітчизняні єврейські музикознавці початку сторіччя (зокрема, Ю.Енгель, Л.Самінський) вважали лад основним компонентом національного мелосу, але аналітичний інтерес до ладу обмежувався пристосуванням до єврейської музики систем давньогрецьких і середньовічних церковних ладів. В сучасному єврейському музикознавстві довершеною за формою і змістом визнається класифікація ладової модальності, що запропонована А.Ц.Ідельсоном, в якій дослідник врахував специфіку історичного розвитку єврейської релігійної музичної традиції. Ця система вперше в українському музикознавстві впроваджується в дисертації для аналізу ладової системи єврейського музичного фольклору.

7. З проблеми жанрової класифікації релігійних піснеспівів та єврейської народної пісні вчені початку ХХ ст. не знайшли ідеального рішення і сформулювали лише деякі загальні положення. Подальшої наукової розробки ці питання набули пізніше в класифікації синагогального співу, репрезентованій дослідженнями А.Ц.Ідельсона "Єврейська літургія та її розвиток" (1932 р.), та спробами сучасного вченого-фольклориста Д.Ноя систематизувати єврейську пісенно-поетичну творчість за функційно-тематичним принципом. В дисертації методологічні засади А.Ц.Ідельсона та Д.Ноя використовуються і поглиблюються в контексті аналізу колекції З.Кісельгофа.

8. Зібрання З.Кісельгофа, поряд з матеріалами фоноархіву експедицій Єврейського історико-етнографічного товариства в Петербурзі, складає фундамент єврейської музичної фольклористики в Російській імперії початку ХХ ст. Його слід розглядати як універсальну джерельну базу для вивчення різноманітних аспектів єврейського музичного фольклору.

9. Аналіз практичних і теоретичних здобутків у дослідженні єврейського фольклору початку ХХ ст. дозволяє дійти висновку про їх безпосередній вплив на подальший розвиток єврейської музичної фольклористики, який в Східній Європі найбільш яскраво проявився в фундаментальних розвідках М.Береговського у 20 – 40-х рр. ХХ ст. Дисертаційне дослідження сприяє вивченню зв'язків між поколіннями єврейських науковців і водночас свідчить про сучасне відродження традицій єврейської музичної фольклористики в Україні.

Основні аспекти дисертаційного дослідження
викладені у таких публікаціях автора:

1. *Шолохова Л.* Украина и еврейская музыкальная фольклористика // *Jews and Slavs. – Vol.5. – Jerusalem: Hebrew University of Jerusalem, 1996. – С. 265 – 276.*
2. *Scholochova L., Sergejewa I.* Über eine einzigartige Dokumenten- und Materialiensammlung zur jüdischer Historie, Ethnographie und Folklore// *Ukraine: Theater untern Dach. – Berlin: Deutsche UNESCO-Kommission, 1995. – S. 36–38.*
3. *Шолохова Л.* Еврейские народные песни религиозно-национального содержания (по материалам фольклорной коллекции З.Кисельгофа)// *Педагогічна наука та мистецтвознавство на межі століть: Зб. наук. праць. – Харків: Каравела, 1999. – С. 85–92.*
4. *Шолохова Л.* По материалам первой этнографической экспедиции М.Береговского (1929г.)// *Вестник еврейского университета в Москве. – Вып.14. – М.; Иерусалим: Еврейский университет в Москве, 1997. – С. 143 – 153.*
5. *Шолохова Л.* Про фоноархів єврейського фольклору в Інституті рукопису Національної бібліотеки України ім. В.І.Вернадського// *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень НАН України. – Вип.4. – К.: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень НАН України, 1998. – С. 175 – 183.*
6. *Шолохова Л.* Полеміка Шолом-Алейхема і Ю.Энгеля по поводу песен Марка Варшавского// *“Штетл” як феномен єврейської історії: Зб. наук. праць. – К., 1999. – С. 306 – 309.*
7. *Гойзман (Шолохова) Л.* Деякі відомості про давньоєврейську музику// *Програма з музики для єврейських шкіл. 1– 4 класи / Укл. Л. В. Гойзман., В. В. Угринович. – К.: ІСДО, 1995. – С. 21 – 24.*
8. *Шолохова Л.* Становление еврейской фольклористики в России в контексте идей С. Дубнова о национально-культурном автономизме// *Євреї України та Держава Ізраїль: Зб. статей. – К.: Євр. фонд України, Міжнар. Соломонів ун-т, 1998. – С. 129 – 133.*
9. *Petrov V., Onischenko A., Kryuchin A., Shanoylo S., Sholohova L.* Creation of Rare Musical Compositions Database Recorder on Edison Phonograph Cylinders// *Elektronik Bildverarbeitung @ Kunst, Kultur, Historie. Konferenzband "EVA' 98 Berlin", 11 – 13 November 1998. – Berlin: Gesellschaft zur Forderung angewandter Informatik e.V., 1998. – V.10.*
10. *Компакт-диск "Treasure of Jewish Culture in Ukraine". – К.: Національна бібліотека України ім. В.І.Вернадського, Інститут проблем реєстрації інформації НАНУ, 1997.*
11. *Шолохова Л.* Вклад З.Кисельгофа в историю отечественной еврейской фольклористики// *Єврейська історія та культура в Україні: матеріали конференції, Київ, 22-23 листопада 1993 р. – К., 1994. – С. 194 – 198.*

12. Шолохова Л. Юлий Энгель и его концепция создания национальной школы в музыке // Еврейська історія та культура в Україні: матеріали конференції, Київ, 8 – 9 грудня 1994 р. – К., 1995. – С. 225 – 227.

13. Шолохова Л. О деятельности фольклорного отдела Кабинета еврейской культуры АН УССР в послевоенный период // Еврейська історія та культура в Україні: матеріали конференції, Київ, 21 – 22 серпня 1995 р. – К., 1996. – С. 220 – 223.

14. Шолохова Л. Изучение М.Береговским истории еврейского народного театра // Еврейська історія та культура в Україні: Матеріали конференції, Київ, 2 – 5 вересня 1996 р. – К.: Інститут юдаїки, 1997. – С. 230 – 238.

15. Шолохова Л. Наукова та експедиційна праця фольклорного відділу Кабінету єврейської культури при АН УРСР в 1944 – 1949 рр. // Відродження. – 2000. – № 2. – С. 23 – 26.

Шолохова Л.В. Становлення та розвиток єврейської музичної фольклористики в Російській імперії на початку ХХ сторіччя. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.03 – музичне мистецтво. Національна музична академія України ім. П.І.Чайковського, Київ, 2000.

Дисертація присвячена вивченню процесів розвитку етномузикологічних студій з єврейського фольклору в Російській імперії на початку ХХ ст. Музична традиція хасидизму на території Поділля та Волині розглядається як основний об'єкт діяльності єврейських фольклористів. В роботі обґрунтовуються шляхи формування понять “єврейська музика”, “єврейські народні пісні”, розглядаються теоретичні аспекти єврейської музичної фольклористики, досліджується історія організації та проведення етнографічних експедицій по містечках “межі осілості”, подаються загальні принципи жанрової класифікації єврейського музичного фольклору, аналізується фольклористична діяльність З.Кісельгофа та зміст окремих основних частин його зібрання (релігійні пісенспіви та єврейські народні пісні).

Ключові слова: єврейський фольклор, єврейська музика, рукописні колекції, етнографічні експедиції, фонограф, музична традиція, хасидизм, релігійні пісенспіви, народні пісні, жанрова класифікація, кантиляція, лад, модус.

Шолохова Л.В. Становление и развитие еврейской музыкальной фольклористики в Российской империи в начале ХХ века. – Рукопись.

Дисертація на соискание ученой степени кандидата искусствоведения по специальности 17.00.03 – музыкальное искусство. Национальная музыкальная академия Украины им. П.И.Чайковского, Киев, 2000.

Дисертація посвящена изучению процессов этномузикологических исследований по еврейскому фольклору в Российской империи в начале ХХ

столетия. Музыкальная традиция хасидизма на территории Подолии и Волыни рассматривается как основной объект деятельности еврейских фольклористов.

В работе обосновываются пути формирования понятий "еврейская музыка", "еврейские народные песни", рассматриваются теоретические аспекты еврейской музыкальной фольклористики, исследуется история организации и проведения этнографических экспедиций по местечкам "черты оседлости", излагаются основные принципы классификации еврейского музыкального фольклора, анализируется фольклористическая деятельность З.Кисельгофа и содержание отдельных основных разделов его коллекции (религиозные песнопения и еврейские народные песни).

Ключевые слова: еврейский фольклор, еврейская музыка, рукописные коллекции, этнографические экспедиции, фонограф, музыкальная традиция, хасидизм, религиозные песнопения, народные песни, жанровая классификация, кантилляция, лад, модус.

Sholokhova, Ludmila V. Formation and Development of Jewish Musical Folklore Studies in Russian Empire at the Beginning of the 20th Century. – Manuscript.

Submission of the thesis for a Candidate's degree in Arts speciality 17.00.03. – Muscal Art. P.I.Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine, Kyiv, 2000.

The thesis is dedicated to the development of ethnomusicological studies in the field of Jewish folklore in Russian Empire at the beginning of the 20th century. The Hassidic musical tradition in Podolya and Volyn regions is examined as the main object of Jewish folklorists activity. The author uses little-known manuscripts and printed documents from the collection of the Institute of Manuscripts of the Vernadsky National Library of Ukraine for revealing of the essence of the matter. The historic premises of the Jewish ethnographic science development are analysed in this work, the ways of creation of the notion "Jewish music", "Jewish folk songs" are investigated, the essence of the main conceptual discussions dedicated to the determination of factors of folklore and having the principal meaning for the ways of the development of the modern Jewish national school in music is covered as well. In the thesis the experience of systematic record of Jewish folk songs depicted in Y.Engel music-book manuscript (1898) is analysed in comparison with the content of the first printed book by S.Ginzburg and P.Marec "Jewish Folklore Songs in Russia" (Saint-Petersburg, 1901) compiled as an anthology.

Based on the written documents from the An-sky (S.S.Rappoport), S.Kiselgof archives, inventory of the Jewish folklore phonoarchive, stored in the Institute of Manuscripts of the NVLU, the researcher reconstructs the history of the organisation and chronology of the ethnographic expeditions of the Petersburg Jewish Historic-Ethnographic Society during 1912 – 1914 on the territory of Volyn, Kyiv, Podolya regions of Russian Empire with the aim of studying of musical way of living of the

small Jewish towns "mestechko" in the Pole. In this work the activity of S.Kiselgof as a founder of Jewish musical folklore in Russian Empire is revealed and in this connection a great attention is paid to the structural analysis of the content of his collection, and also to the generalisation of the principles of its subject classification. The materials of S.Kiselgof's folklore collection numbered near 2000 records are seen as the unique source for studying Jewish religious musical tradition in the Eastern European region and namely on the territory of Ukraine and Belorussia. The functional role and content of those subjects of Synagogue liturgical- music mostly fully represented in Kiselgof's collection is examined: Songs of Praise and Prayers of the daily ritual ceremony, of the Sabbath day ceremony, roundtable-songs of Sabbath, of Passover, Feasts of New Year and the Day of Atonement. On the examples of this collection materials the different genres of Jewish folk songs are analysed, the peculiar types of subjects and characteristic principles of the text and musical content unity are generalised.

One of the component of the research is an historical analysis of theoretical aspects of Jewish folklore music studies of the 1st half of the 20th century. In the context of this investigation the main principles of biblical cantillation and common theses of A.Idelsohn ethnomusicological concept deals with the tune structure of Jewish musical folklore are projected on the materials of Z.Kiselgof collection.

The dissertation research work is liberally illustrated with type of music discussed, tables depicted the content of Y.Engel music book in comparison with that of S.Ginsburg and P.Marec "Jewish Folk Songs in Russia" , and also showed up the concrete tone sources of Y.Engel composer's works. In addition to the thesis the systematic catalogue of religious cantillation making a major part of Z.Kiselgof collection is attached.

Keywords: Jewish folklore, Jewish music, manuscript collection, ethnographical expeditions, phonograph, musical tradition, Hassidism, religious songs, folk songs, genre classification, cantillation, tune, mode.

Підписано до друку 23. 05. 2000 року. Формат 60x90/16. Ум. Друк. Арк. 0,9.
Обл.-вид. арк. 0,9. Тираж 100. Замовл. 208

Друкарня ООО "Есперанса"
м.Київ, вул. Терещенковська, 17
тел./факс 246-47-72; 246-47-75.

АВ 45.898

Миста

ЦЕРК

МИСТ